

ISTORINIS PASAKOJIMO FONAS

Pasakojimo kraštas — Prancūzija, laikas — XVI ir XVII amžių sąvarta, religinių ir dinastinių karų metas.

Tikslią pasakojimo datą atskleidžia pats pasakotojas ir svarbiausias veikėjas Kola Brenjonas 15 ir 149 puslapiuose, iš kurių aiškėja, kad jis yra gimęs 1566 metais ir kad pasakojimo laiku jam yra jau „penkios dešimtys kaip nieko“.

Turime, vadinasi, 1616 metus.

Tada Prancūziją engė avantiūristas Končinis, italas, atvykęs į Prancūziją kartu su Marija Mediči, kai tąją vedė Prancūzijos karalius Henrikas IV, išsiskyręs su savo pirmąja žmona (1599).

Prancūzijoje Končinis susituokė su karalienės kambarine ir per ją įgavo didelės įtakos karalienei, kuri po karaliaus mirties (1610), naujam karaliui Liudvikui XIII teturint devynerius metus amžiaus, pasidarė regentė.

Pasakotojas Kola Brenjonas atstovauja dvylika metų už jį vyresnio karaliaus Henriko kartai.

*ŠVENTAJAM MARTYNUI,
KLAMSI PATRONUI*

*Šventasis Martynas gerą vyną lenkia ir
vandenį malūnams tvenkia*
XVI amžiaus patarlė

POKARIO PRATARMĖ

Šita knyga buvo visa atspausta ir parengta išleisti prieš karą. Aš nieko joje nekeičiu. Kruvina epopėja, kurios didvyriais ir aukomis buvo Kola Brenjono vaikaičiai, įrodė pasauliui, kad „žmogelis gyvas dar“.

Europos tautos, laimėjusios apsčiai garbės ir mėlynių, manau, trindamosi šonus ras „mūsų krašto ėriuko, patekusio tarp vilko ir piemens“, galvosenoje šiek tiek sveiko proto.

1918-ųjų lapkritis

R. R.

ŽODIS SKAITYTOJUI

Ši knyga „Žano Kristofo“ skaitytojams bus, žinoma, netikėta. Ji nustebins juos, bet ne daugiau negu mane patį.

Rengiau kiek tragiškoje „Žano Kristofo“ atmosferoje kitus veikalus šiuolaikinėmis temomis — dramą ir romaną. Ūmiai gavau atidėti į šalį visus sukauptus užrašus, parengtas scenas ir imtis šio nerūpestingo kūrinio, apie kurį dieną prieš tai dar nė galvot negalvojau.

Tai buvo atoveikis į visą dešimtį metų varžiusius mane „Žano Kristofo“ šarvus, kurie, pradžioje patys tie, ilgainiui pasidarė per ankšti. Užėjo nenugalimas noras laisvai gališkai, kone išdykėliškai pasijuokti. O čia dar, matote, parvažiavau į tėviškę, kurios nuo jaunystės laikų nebuvau regėjęs, vėl susiliečiau su savo Nivernės Burgundija, su jos žeme, ir manyje atgijo praecitis, kurią buvau taręs užmigusią amžinu miegu, o su ja — visi kola brenjonai, kiek jų yra mano kailyje. Turėjau kalbėti už juos. Tie padūkę plepiai buvo, matyt, negana dar atsitauškę, gyvi būdami! Jie pasinaudojo tuo, jog vienas iš jų vaikaičių pasirodė turįs laimę būti raštingas (gyvi to dažnai jie pavydėjo), ir paėmė mane už sekretorių.

Veltui gyniausi:

— Seneli, buvo laikas, galėjai šnekėti! Duok dabar man! Žiūrėkime eilės!

Jie sakė:

— Prisišnekėsi, vaikuti, kai baigsiu aš. O ir neturi juk nieko įdomesnio papasakoti. Sėsk, klausyk ir nė žodžio nepraleisk. Padaryk, mažiuli, tai savo seniui! Pats suprasi vėliau, kai būsi ten, kur mes... Žinai, nemaloniausia mirus — tyla...

Ką darysi? Teko nusileisti ir pradėti rašyti, ką jie man porino.

Dabar baigta, ir aš vėl laisvas (taip bent manau). Grįšiu prie savų minčių, jei, žinoma, kuris iš tų plepių senių nesumanys dar kartą lįsti iš kapo ir diktuoti laiškus būsimoms kartoms.

Nedrįstu tikėtis, kad skaitytojams būtų taip pat smagu pabendrauti su Kola Brenjonu, kaip buvo autoriui. Tegu šitą atvirą, nuoširdžią, nesiekiančią pasaulio tvarkyti nei jo aiškinti knygą, knygą be politikos ir be metafizikos, „gero prancūziško“, sakant, skonio knygą, kuri juokiasi iš gyvenimo dėl to, kad ji myli, ir dėl to, kad yra geros sveikatos, jie priima bent už tokią, kokia ji yra. Žodžiu, kaip sako Orleano Skaistuolė (negaliu nepaminėti jos, pradėdamas gališką pasakojimą), „priimkite už gera“, bičiuliai!..

1914-ųjų gegužė

Romainas Rolland'as

I

GRABNYČIŲ VIEVERSIUKAS

Vasario 2-oji

Garbė šventajam Martynui! Verslai nebeina visai. Nėra ko ir plėšytis, po plynių! Prisiplūčiau per gyvenimą. Ne pro šalį atsipūsti. Sėdžiu už stalo, puodelis vyno — iš dešinės, rašalinė — iš kairės; priešais — gražus naujutėlis sąsiuvinis veria man savo glėbį. Į sveikata, sūnau, pasišnekučiuokim! Apačioje kreitėja pati. Ore dūksta šiaurys, karas ant siūlo kybo. Tegu. Koks džiaugsmas, mielasis pilvūze, pabūti vieniems!.. (Į tave kreipiuosi, žydinti marmūze su ilga burgundiška nosimi, nusukta ant šalies kaip kepurė ant ausies, į tave, tu smalsūne juokininke...) Ir sakyk tu man, meldžiamasis, kodėl taip nuostabiai smagu išvysti vėl tave — prisikišti užsidarius prie savo seno veido, linksmi dausioti jo vagomis ir, nelyginant iš šulinio (po kelmų šulinį!), nelyginant iš vyno šulės, semtis iš savo širdies atsiminimų taurę ir lenkti ją užsivertus. Tiek to būtų pasvajoti, bet užrašinėti, ką svajoji!.. Ką čia nušnekejau apie svajones? Mano akys plačiai atvertos, didelės, parauktais kampučiais, ramios ir pašaipios — te kiti tuščiai svajoja! Aš pasakoju, ką mačiau, kalbėjau, dariau.

Ar tai ne didžiausia beprotybė? Kam rašau? Aišku, ne dėl garbės — nesu kvailas, žinau, ačiū Dievui, ko esmi vertas!.. Vaikaičiams? Kas beliks iš visų mano raštपालािकािु po dešimties metų? Senė nekenčia jų — ką užtikdama degina... Tai kam vis dėlto rašau? Nagi sau. Smagu rašyti... Keipstu, jei nerašau. Ne veltui esu anūkas to senelio, kuris negalėjo užmigti neužsirašęs, kiek puodukų išgėrė ir kiek gražino. Maga kalbėti. Tiesa, gimtajame Klamsi liežuviais pasikapojam, bet to man per maža. Turiu it tasai karalius Mido barzdaskutys kaip nors kitaip pralaisvinti savo volę. Liežuvis mano ilgokas, su juo gali, kad kokios, pataikyti ir ant laužo. Tiek to pagaliau. Jei visko bijotum, iš nuobodžio pasiustum. Mėgstu kaip tie mūsų didieji balti jaučiai gromuliuoti vakare, ko prisikėmsu per dieną. Kaip gera lytėti, čiupinėti, dėlioti, ką stebėjai, svarstei, regėjai, manei: judini snapu, ragauji, ar skanu, leidi tirpt ant liežuvio, palengvėle narplioji, pasakodamas sau, ko neturėjai laiko ramiai sudoroti, kol skubėjai ant karštų pėdų ką patirt ar sužinoti! Kaip gera apžvelgti savo mažytį pasauliuką, galvoti: „Jis — mano. Čia aš ponas ir viešpats. Jis nebijo nei speigo, nei šalčio. Nei karaliaus, nei popiežiaus, nei karų. Nei mano senos gizeklės.“

Nagi meskim akį iš arčiau, ką tame pasaulyuke turiu!

Pirmiausia — ir tai svarbiausia — turiu save. Vadinuosi Kola Brenjonas*. Burgundas, žmogus sugyvenamas, atviras, iš suomens ne plonas, nebe pirmos jaunystės — penkios de-

* Kola — prancūziško vardo *Nicolas* trumpinys; Brenjonas — „persikas“. Ši pavardė gyva ligi šiol Klamsi apylinkėje, autoriaus gimtinėje.

šimtys kaip nieko, — bet dar drūtas, dantys sveikučiai, akys žvitrrios kaip mekšriukai, plaukai, nors paliesti šarmos, tvirtai dar laikos ant galvos. Nesakau, kad man ne taip patiktų geltona plaukų spalva arba kad pykčiau, jei jūs, vaikeliai, nubrauktumėt man kokių dvidešimt ar trisdešimt metelių. Bet galų pagalėj ir penki kryželiai — geras daiktas. Šaipykitės, beūšiai! Ne kiekvienas, kas nori, juos sugyvena. Manote, juokas išnešioti savo kailį penkiasdešimt metų Prancūzijos keliais tokiais laikais... Viešpatie, kiek kaitros dilgino ir lietūs vilgino mūsų sprandus! Esame kepti ir čirškinti, skalbti ir velėti! Prikimšome savo seną raugintą odmaišį džiaugsmo, kančių, gudrybių, kvailybių, ašarų, juoko, prityrimo visokio, šilto, šalto, juodo, balto, žalių ir prisirpusių vaisių, rožių ir dygių, stebėtų, skaitytų, turėtų, matytų, gyventų dalykų! Visa tai bet kaip suversta į mūsų medžioklinį krepšį! Koks smagumas jį panaršyti!.. Pala, pala, mielasias Kola, panaršysi rytoj, nes jei pradėsi tuoj, nebus galo... Kol kas tik apgrai-bom prisiminkim prekes, kurių turime mes.

Turiu pačią, namus, keturis sūnus, dukterį (ištekėjusią, ačiū Dievui!), žentą (ir tas reikalingas!), aštuoniolika anūkų, asilą pilkiuką, šunį, šešias vištas ir vieną kiaulę. Pagalvokite, koks turčius! Pasitaisykime akinius, kad geriau savo lobius matytume. Pastaruosius, atvirai kalbant, suminėjau tik dėl tvarkos. Buvo karai, ėjo kareiviai, svetimi, taip pat ir savi. Kiaulė virto kiauliena, vištos — vištiena, vynas išgaišo, asilas apraišo.